

הלכות ראש-חדש סימן תכח

תכד דין הזכרת 'יעלה ויבוא' בבכרת המזון, ובו סעיף אחד:

אמזכירין 'יעלה ויבוא' (ב) בבכרת המזון, ויבוא לא אמר (ג) אין מזכירין אותו. (ב) ואם נזכר קדם שהתחיל 'הטוב והמטיב', לאומר 'ברוך שמתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון': הגה ועין לעיל סימן קפח סעיף ד:

א שבת כ"ד וזכר
א דמזכירין קודם ב מימרא
ב בכרות
ג צמיח בסימן קפח
ד עיף 1

תכח דיני ראש-חדש שחל להיות בשבת, ובו ג' סעיפים:

א ראש-חדש שחל להיות בשבת, ערבית שחרית ומנחה מתפלל שני ואומר 'יעלה ויבוא' ב'עבודה', (א) ויאניו מזכיר של שבת ב'יעלה ויבוא'. ומציאין שני ספרים, וקורין בראשון (ב) שבעה בסדר היום, (ג) ובשני קורא מפתיר 'ויבוא השבת' ובראשי חדשים עד סוף הפרשה, (ד) ומזכירין 'השמים בסאי' (ואם מזכיר של ראש-חדש, עין לעיל סימן רפד סעיף ב), וחוץ מראש-חדש אלו שחל להיות בשבת (ה) שמפטרין 'עניה סערה': הגה (ו) ויש אומרים (ג) 'השמים בסאי' (טור ומדמי פ' בני העיר ומנהגים), (ז) וכן נוהגין במדינות אלו, אבל ראש-חדש אב שחל להיות בשבת מפטרין 'שמעו' (אבודרהם ומדמי פ' פק ב' בני העיר ומנהגים), ויש אומרים 'השמים בסאי', [*] (ח) וכן עקר במקום שאין מנהג 'שמעו' (אבודרהם ומדמי פ' ארע ראש-חדש בארבע פרשיות, מפטרין בשל פרשה (מנהגים). ועין לקמן סימן תרפח: ב 'ראש-חדש שחל להיות באחד בשבת, מפטרין בשבת שלפניו' ויאמר לו יהונתן מחר חדש' (ואין דוחין 'עניה סערה' (ג) (ט) ולא 'שמעו' משום 'מחר חדש' (מנהגים). ואם ראש-חדש שני ימים, שבת ויום ראשון, (י) ומפטרין

א בראשית ב'צה"ו
ב ערבית מ' ב טור
ג מדיני פקדון ב דשבת
ד מימרא ר' ר' חזק
ה מנחה ל"א ד מדיני
ו שם (והר"א, וכתב
ז עיף ה'בית יוסף'
ח שהא' וזכר כ'ני
ט מלי טובא ד'ני
י לטמך על ד'ני
יא ח' שם פקדון ב' בית
יב יוסף בשם חמיו ר' ר'ב
יג ר' יצחק ס'כ"ע

שערי תשובה

[*] וכן עקר כו'. ובגמל מרובה כתב שבער נהגין להפסיד שמעו, ועין בא"ר סימן תקמט:
ולענין אם אכל בין מנחה למעריב ב"ח או בע"ח, כתבתי הכל מבאר בסימן תיש, ע"ש: (ג) אין, דאי בעי לא אכל פח:
(ח) ובשני. לשון מנהגים: ומנהגים ס"ת שנה אצלה ואומר חצי קדיש על שניהם: (ג) השמים. ואז מפטרין בכי חצא נרי עקרה וגם עניה סערה, לבוש: (ג) ולא שמעו. זהו משנה שאינה צריכה, דלעולם אין ר"ח אב באחד בשבת:

משנה ברורה

יש לנהג בראש-חדש על-כל-פנים בשעת מוסף שמוזכרים מוספי היום^(א), דאומה ויכירה גם-כן הוא ענין אותו^(א). וכתב הפרי-מגדים שיש לחלץ התפילין ויבוא לציון קדם (ס) ויהי רצון שנשמר חקיך^(א), ויש נוהגים רק לחלץ הרצועות מהאצבע קדם ויהי רצון. מהו, כל זה בראש-חדש, אבל ביום-המועד שהוא יום-טוב גמור יש לחלץ קדם הלל (מג"א):

א אין מזכירין אותו. דאין חייב לאכל פת בראש-חדש^(א), ואם-כן אי בעי לא הוי אכיל פת ולא נתחייב כלל בבכרת המזון^(ב): (ב) ואם נזכר^(ב). עין לעיל סימן קפח בבאור הלכה דצריך לומר בשם ומלכות^(א), עין שם. ועין עוד בסעיף י לענין אם ברך לאחר שניצא ראש-חדש, דצריך להזכיר של ראש-חדש בבכרת-המזון, דכתב התחלת הסעודה אליהן שהיה בראש-חדש^(ב). וכתב עוד המגן-אברהם בסימן תיש, דאם התפלל ערבית שלאחר ראש-חדש, אפילו התפלל מבעוד יום, שוב אינו מזכיר אחר-כך בבכרת-המזון של ראש-חדש, שהרי עשאו חל בתפלתו^(א), אבל אם הוא לא התפלל, אף-על-פי שהצבור כבר התפללו, אינו נמשך אחריהם וצריך להזכיר ראש-חדש בבכרת-המזון. במה דברים אמורים שאינו נמשך אחר התקלה, אלא במקום שכתב התחיל לאכל מקום, אבל אם התחיל לאכל אחר שהתפללו הנהגה מצריב, אפילו התפללו מבעוד יום, אינו מזכיר של ראש-חדש בבכרת-המזון. וכל זה בשהתפלל על-כל-פנים מנחה, אבל אם לא התפלל עדיו מנחה, אפילו מתחיל לאכל אחר תפלת מצריב של התקלה נמי צריך להזכיר של ראש-חדש בבכרת-המזון, דליכא למימר שמשך אחר התקלה, שהרי על-כרחך ראש-חדש הוא אצלו, שהרי לא התפלל עדיו מנחה וצריך על-כרחך להזכיר ראש-חדש בתפלת

שער הציור

(ס) משום דבמצרכא הוי מכריזין על חליצת תפילין 'לשמו חסיד' (ב) האליה רבה והמיי-אדם: (ב) הגר"א, וכן כתב במאמר-מדריכי, ודלא כמשמעות הפרי תיש בזה, עין שם: (ג) אחרונים: (ג) אחרונים:

הלכות ראש-חודש סימן תכח

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק י]

בשעת מוסף שמונה עשרה מוספי היום¹³, דאזתה זכירה גם-כן הוא קעין אותה¹⁴ וכו', קדם 'יהי רצון ששגמר חקיך'¹⁵.

13) ואם שכח לחלצם והתחיל להתפלל מוסף, כתב לעיל (סי' כה ס"ק טא) שלא יחלצם באמצע תפילת לחש, כיון שדין זה לחלוץ את התפילין קודם מוסף הוא רק ממנהג.

והנהגים להניח תפילין של ר"ת, כתב לעיל (שם ס"ק ט) שיכולים להניחם אחרי תפילת מוסף, או שיסירו את התפילין של רש"י קודם ובא לציון, ואת התפילין של ר"ת יניחו כשאומרים ובא לציון.

14) טעם נוסף לחליצת התפילין קודם מוסף, כתב לעיל (סי' כה ס"ק טא) על דברי הרמ"א שם (סי"ג) שכתב שדוקא במקום שאומרים בקדושה 'כתר יתנו לך' יש לחלוץ את התפילין קודם מוסף, וביאר במשנב, שכיון שאומרים 'כתר וכו' אין נכון לכתר של תפילין שיהיה עליו, ואפילו בתפילת הלחש. אלא שסיים הרמ"א (שם) שלמעשה בכל מקום נוהגים לחולצם קודם מוסף. ובמשנב שם (ס"ק טב) הביא את דעת הט"ז (סי' טז), שבמקום שאין אומרים 'כתר', הנהגו שלא לחלוץ את התפילין קודם מוסף אף עליו תלונה, ומ"מ אם מתפלל בציבור ינהג כמותם.

ולטעם זה שיש לחלוץ את התפילין קודם מוסף משום שאין לענות לקדושת 'כתר' כשתפילין עליו, מי שעדיין לא התפלל שחרית ושומע קדושה של מוסף במקום שאומרים 'כתר', כתב הא"א (בוטשאטש, סי' כה ס"ג) שעדיף לחולצם לפני שעונה, אך בדיעבד גם אם לא חלצם יענה לקדושה.

ואם לאחר תפילת מוסף חזר להניחם ושומע קדושה של מוסף שאומרים בה 'כתר', כתב השערי תשובה (סי' כה ס"ק כב) שנחלקו בזה הפוסקים, שהפרי חדש (סי' תכ ס"ק ד) כתב שיכול לענות, מאידך המחזיק ברכה (סי' כה אות יד) והארצות החיים (שם ס"ק יג ובהמאיר לארץ ס"ק קטז) כתבו שזיוזם ממקומם או יחלצם יענה לקדושה ונלכאורה גם לדברי הא"א (בוטשאטש) הניל יש לחלוץ את התפילין לפני שעונה לקדושה.

15) אמנם לעיל (סי' כה ס"ק נט) כתב בשם המג"א שיש לחולצם אחרי הקדוש שקודם תפילת מוסף, והוסף שהא"ר כתב שיחלצם כשאומר 'ובא לציון' קודם יהי רצון וכו' ולא ימתין עד אחרי הקדוש, כדי שלא יהיה הפסק בין הקדוש לתפילת מוסף.

ומה שנהגו למהר בחליצת התפילין אחרי הקדוש, ביאר בשו"ת שבת הלוי (ח"ט סי' מט) שהוא כדי שלא יהיה הפסק בין הקדוש לתפילת שמונה עשרה, שאף שהקדוש מוסב על 'אשרי' ורובא לציון שלפניו, מ"מ הוא לצורך התפילה, ולכתחילה אין להפסיק ביניהם הרבה.

וכשחולץ את התפילין של יד, כתב לעיל (סי' כח ס"ק ח) שנכון להזהר שלא לחלצם עד שיניח את התפילין של ראש בנרות, כדי שלא יטעה ויניח בנרות תחילה את השל יד. ובספר שביבי א"ש (להרא"צ שור, הלכות תפילין סי' כה) כתב, שהגרי"ח זוננפלד היה נוהג בזה גם ב"ח.

סימן תכד

דין הזכרת 'יעלה ויבוא' בברכת המזון

[משנב ס"ק א]

דאין חייב לאכל פת בראש-חודשו¹⁶ וכו', ולא נתחייב כלל בברכת המזון¹⁷.

1) ומ"מ לכתחילה, כתב בשע"צ לעיל (סי' תיט ס"ק א) שטוב שיאכל

פת לשם סעודת ראש חודש.

ואף כשחל ר"ח בשבת, שבה צריך לאכול פת, כתב השו"ע לעיל (סי' קפח ס"ז) שאם שכח 'יעלה ויבוא' אינו צריך לחזור ולברך. וביאר המשנב שם (ס"ק כח), שחייב אכילת הפת הוא בגלל השבת, והרי כבר הזכיר את השבת באמירת 'רצה'.

2) ואף שלאחר שאכל פת כבר התחייב בברכת המזון, ביאר הגר"ז אויערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א אות כח) שכיון שבירך הרי כבר הודה לה' על המזון, ושוב אינו חייב לחזור ולהודות בשביל הזכרת ר"ח. אבל בזמנים שבהם חייב לאכול פת, הזכרת 'יעלה ויבוא' בברכת המזון דינה כמו תפילה המחוייבת, ולכן אם החסיר בה הזכרה זו, חייב לחזור ולברך.

[משנב ס"ק ב]

ואם נזכר¹⁸ וכו', דְּצָרִיךְ לוֹמַר בְּשֵׁם וּמְלִכוּתוֹ¹⁹ וכו', התחלת הפעולה אֲלֵינָן שְׁהֵי בְּרָאש־חֹדֶשׁ²⁰ וכו', שְׁהֵי עֲשָׂא חַל בְּתַפְלִיתוֹ²¹.

3) ואפילו בליל ראש חודש, אם שכח 'יעלה ויבוא', כתב השו"ע לעיל (סי' קפח ס"ז) שיאמר ברכה זו. ואף על פי שבתפילת ערבית של ר"ח אם שכח 'יעלה ויבוא' אינו חוזר, כתב בבית"ל שם (ד"ה בין) שתפילה אי אפשר לתקן אלא על ידי שיחזור עליה כדי לומר בה 'יעלה ויבוא', ובליל ר"ח הרי אין חחרים לשם כך על התפילה, ואילו ברכת המזון אפשר לתקן על ידי תוספת ברכה, ודבר זה אפשר גם בלילה.

ואם נזכר קודם שאמר את 'השם' של ברכת בונה ירושלים, כתב לעיל (סי' קפח ס"ק כב) שיחזור ל'יעלה ויבוא'. ואם נזכר לאחר שאמר את 'השם', כתב (שם) לענין מי ששכח לומר 'רצה' בשבת, שסיים 'למדני חוקיך' כדי שלא יצטרך להוסיף ברכה שלא לצורך, ואחרי שיאמר 'רצה' יחזור לברכת 'ובנה ירושלים'. והוסיף השו"ע הלכות (שם ס"ח), שהוא הדין לענין 'יעלה ויבוא' ב"ח.

ואם כבר התחיל את ברכת 'הטוב והמטיב' ואמר 'ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם', כתב לעיל (שם ס"ק כג) בשם החיי אדם שמשך 'אשר נתן שבתות וכו', ולאחר מכן יתחיל שנית את ברכת 'הטוב והמטיב'. ובבית"ל שם (סי' ד"ה עד) כתב שדין זה צ"ע גדול. ומ"מ הורה הגר"ז אויערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א אות כח) שמשמע שדעת המשנב לפסוק כדחיי אדם, וכן המנהג.

מאידך, השונה הלכות (שם ס"ב) כתב לענין מי ששכח לומר 'רצה', שיתכן שאף אם אמר רק 'ברוך אתה ה'', נחשב בזה כאילו כבר התחיל את ברכת 'הטוב והמטיב', וחוזר לראש.

4) ומי שלא יודע את כל נוסח ברכה זו, כתב לעיל (סי' קפח ס"ק יז) שאם יודע את תחילת הברכה וסופה, יכול לאומרה ויוצא בזה ידי חובה. וחתומת הברכה, כתב בבית"ל לעיל (שם ס"ז ד"ה אומר) שאין לחתום בה בשם, שרק את פתיחת הברכה יש לומר בשם ומלכות.

ואם במקום לומר את הברכה שתיקנו, אמר שם 'יעלה ויבוא', כתב בבית"ל לעיל (שם ס"ז ד"ה שנתן) לגבי מי שאינו יודע נוסח ברכה זו, שצ"ע אם בשבת יאמר שם 'רצה' ובימים טוב 'יעלה ויבוא'.

5) וכדי שיחשב שהתחיל סעודתו ביום, כתב הקצות השלחן (סי' צב ב"ה ס"ק ח) לענין סעודה שלישית בשבת, שיש לאכול לפחות כזית מבעוד יום. והעיר הגר"ז אויערבך (ששי"כ פנ"ז הע' לה), שיתכן שיש לאכול כזית זה תוך כדי אכילת פרס.

ואף אם נמשכה הסעודה במוצאי ראש חודש כמה שעות לתוך הלילה, כתב השו"ע הרב (סי' קפח ס"ז) לענין סעודת שבת והוא הדין לענין ר"ח, שיש להזכיר את מעין המאורע במוצאי שבת. וכן משמע במשנב לעיל (שם ס"ק לב), שכתב אפילו נמשך זמן רב בלילה. מאידך, הבאר

המשך במילואים עמוד 46

הלכות ראש חודש סימן תכ תכא תכב

המשך מעמוד קודם

(5) ואם אמר 'יעלה ויבוא', אך במקום לומר 'ראש החדש הזה' הזכיר את אחד החגים, כתב הערוך השלחן (סי' תפז סוף סי'ד) לענין אמירת 'יעלה ויבוא' ביו"ט, שאם הזכיר חג אחר לא יצא ידי חובה, ולכאורה הוא הדין כאן, וכן כתב המקור חיים (סי' קח סי"ב). וכן משמע לקמן (סי' תפז ס"ק יא), שכתב שאם בירט לא הזכיר את שם החג לא יצא, ואף שהזכיר שהיום יו"ט.

ואם חשב שצריך לחזור ולהתפלל, ולאחר שהתחיל להתפלל שנית נזכר שאינו צריך לחזור, כתב השערי תשובה (סי' קיד ס"ק ט, וסי' תרפב ס"ק א) שיפסיק אפילו באמצע הברכה.

[משנ"ב ס"ק ד]

מחזירין אותם.

הלכות ראש חודש סימן תכג

המשך מעמוד רפה

לקמן (סי' תקפא ס"ק ב) שיברכי נפשי' אומרים אחרי תפילת מוסף, יש שנוהגים לומר גם שיר של יום אחר תפילת שחרית, וכמו שכתב הכל בו (סי' מג) שיש לומר גם שיר של יום וגם 'ברכי נפשי'. וכן כתבו השיירי כנסת הגדולה (סי' קלג אות ג) והמגן אברהם (סי' קלב סוף ס"ק ד) בשם כנסת הגדולה (סי' קלג). מאידך, דעת הגר"א (מעשה רב אות קנו-קנח) שאין לומר ביום אחד שני מזמורים, ובראש חודש יש לומר רק 'ברכי נפשי', ואפילו כשחל בשבת. וכן משמע בדרישה (סי' קלג אות ב).

ולדעת הגר"א הנ"ל שאומרים רק 'ברכי נפשי', לא הזכיר במשנ"ב אם יש לומר תחילה 'היום יום ראשון' [או שני וכו'] בשבת שבו היו הלויים וכו'. ודעת הגר"צ פראנק (מקראי קדש פורים סי' ט) שיש לומר כן, כדי לקיים בזה את מצות 'זכור את יום השבת לקדשו', וכמו שכתב הרמב"ן (שמות כ ח) שהמונה את היום בשבת מקיים מצוה זו. והוסיף הגר"צ פראנק, שיש לדלג על המילים 'שבו היו הלויים אומרים', כדי שלא יהיה משמע שזה השיר שאמרו אף בימות החול.

חול, יפסיק אפילו באמצע הברכה, ובמשנ"ב שם (סי' ה) כתב שכן פסקו האחרונים. והא"ר שם (סי' ג) כתב בשם הכל בו (סי' יא), שהוא הדין ברי"ח שיפסיק באמצע הברכה, אלא שהמשנ"ב שם (סי' ג) הביא את דברי הא"ר רק לענין יו"ט שדינו כדיון שבת, ולא הזכיר מה הדין ברי"ח.

(11) ואם טעה בחתימת הברכה האמצעית ובמקום לומר 'מקדש ישראל וראשי חדשים' אמר 'מקדש ישראל הזמנים', כתב בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' יט) שלא יצא ידי חובה, וכן הורה הגר"ז אייערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א סי"ז). מאידך, הגראמ"מ שך (ישורון מאסף תורני [יא] עמ' רפג) כתב שאינו צריך לחזור, משום שגם ר"ח נחשב בכלל כל הזמנים ומעדי השנה.

[משנ"ב ס"ק ט]

ואומר מזמור קרבי נפשי⁽¹²⁾.

(12) ולענין אמירת שיר של יום בנוסף לאמירת 'ברכי נפשי', כתב

הלכות ראש חודש סימן תכד תכה

המשך מעמוד 570

אביו הגר"ח (הובא בתשובות והנהגות ח"ב סי' קכח) לענין בין השמשות של שבת, שמדין 'תוספת שבת' יכול לברך ברכה זו בשם ומלכות.

(6) ומקור דינו של המג"א (שם ס"ק א) הוא בשו"ת מהר"ל (סי' נ), שכתב כן לענין אמירת 'על הניסים' בברכת המזון שבסעודת פורים. ואמנם לענין סעודת פורים כתב המשנ"ב לקמן (סי' תרצה ס"ק טז) בשם המג"א (שם ס"ק ט), שאם נמשכה סעודתו עד הלילה והתפלל ערבית לפני שבייר ברכת המזון, נחלקו הפוסקים אם יאמר אחר כך 'על הניסים'. וסיים שם, שראוי לברך קודם שיתפלל, כדי להוציא את עצמו ממחלוקת הפוסקים.

סימן תכה

דיני ראש-חודש שחל להיות בשבת

[משנ"ב ס"ק א]

שְׁהָרִי כָּךְ הַזְכִּיר שֶׁת בְּכַרְכָּה רַבֵּיעִית⁽¹⁾.

(1) טעם נוסף כתב לקמן (סי' תפז ס"ק טז) לענין יום טוב שחל בשבת, שעיקר הנוסח של 'יעלה ויבוא' מיוסד על הזכירה של עם ישראל לפני ה', והרי 'זכרון' נאמר רק ביו"ט ובראש חודש, ככתוב (במדבר י

היטב (שם סוף ס"ק ח) כתב שיכול לומר 'רצה' במוצאי שבת רק עד שיעור עיכול של מה שאכל בשבת עצמה [ואף שממשיך לאכול גם במוצאי שבת]. ובשו"ת שבט הלי (ח"ד סי' יח אות ג) כתב, שכמוכמה שאין המנהג כהבאר היטב הנ"ל, אלא כמשמעות דברי המשנ"ב.

ואם היה להיפך, שהתחיל לאכול בערב ר"ח וסיים אכילתו ברי"ח, מבואר לעיל (שם ס"ק לג) שצריך לומר 'יעלה ויבוא', שכל מה שנחלקו שם היינו רק אם התחיל לאכול בערב ר"ח שחל בשבת ונמשכה סעודתו לתוך רי"ח, האם מלבד הזכרת ר"ח עליו להזכיר גם את השבת. ובאופן זה, משמע לעיל (סי' רעא ס"ק ל) שאף אם אכל ברי"ח רק מעט צריך לומר 'יעלה ויבוא'.

ובאופן זה שאכל ברי"ח ומברך לאחר רי"ח, אם שכח 'יעלה ויבוא' ונזכר קודם ברכת 'הטוב והמטיב', כתב בבית הלל לעיל (שם סי' ד"ה מוכיר) שיכול לברך 'אשר נתן וכו' בלא שם ומלכות, כיון שהשו"ע שם לא הכריע בדיון זה, ורק בגלל הספק כתב שהקובע בדיון זה הוא תחילת הסעודה, שהרי השו"ע לעיל (סי' רעא ס"ז) כתב שמי שאכל בערב שבת ומברך בשבת, צריך לומר 'רצה'.

ואם התארכה סעודתו עד בין השמשות, כתב הקצות השלחן (סי' מז ס"ג ובה"ש שם ס"ק ט) לענין סעודת שבת, שגם בבין השמשות כבר לא יאמר ברכה זו בשם ומלכות. מאידך דעת הגר"ז מבריסק בשם

הלכות ראש חודש סיון תכ"ה

המשך מעמוד קודם

(4) ובטעם הדבר שקודם שמתחיל לקרוא 'השמים כסאי' אינו צריך לחזור ולברך ברכות ההפטרה, כתב השערי אפרים (שער ט בפתחי שערים ס"ק יט) שהרי ההפטרה שקרא היא מענין פרשת השבוע, ולכן נחשבת היא כקריאה.

(5) ואף אם נזכר באמצע ברכות ההפטרה שקרא הפטרה לא נכונה, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל תשובה שלג שבסוף הספר) שלכאורה יסיים את כל הברכות, ואחר כך יקרא את ההפטרה הנכונה.

[משנ"ב ס"ק ו]

זְכֹרֶן רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וְנִתְמַחֵת דְּרֹשְׁלִים⁽⁶⁾.

(6) ואם טעה וקרא 'עניה סערה', כתב השערי אפרים (שער ט סכ"ג) שדינו כמבואר לעיל בס"ק ד.

וכן כשחל ראש חודש ביום ראשון, שכתב הרמ"א להלן (ס"ב) שקוראים בהפטרה 'עניה סערה' ולא 'מחר חודש', אם טעה וקרא 'מחר חודש', כתב המטה אפרים (סי' תקפ"א אלף למטה ס"ק ה) שיתכן שגם בזה יקרא 'עניה סערה' בלא ברכות, אך יתכן שגם ישלימנה בפרשת כי תצא כשקורא 'רני עקרה', וכפי שמבואר להלן ס"ק ז.

[משנ"ב ס"ק ז]

גַּם בְּעֵינֵיהָ סַעְרָה הַתְּנוּכָה אֶתְחִיבָהּ⁽⁷⁾.

(7) ובטעם הדבר שלא קוראים את הפטרת 'עניה סערה' בשבת פרשת שופטים שלאחריה שבה קוראים 'אנכי מנחמכם', כתב המטה אפרים (סי' תקפ"א אלף למטה ס"ק ד) ש'עניה סערה' אינה כתובה בנביא בסמוך להפטרה זו אלא בסמוך להפטרת 'רני עקרה' הנקראת בפרשת כי תצא, ולכן ממתנים לשבת זו.

[משנ"ב ס"ק ח]

וּפֶסֶק כְּדַעָה רֹאשׁוֹנָה דְּמַפְטִירִין יִשְׁמְעוּ⁽⁸⁾.

(8) ואף שבראש חודש אלול קוראים את הפטרת ר"ח 'השמים כסאי' שהיא מענין קריאת המפטיר בספר תורה, ולא את 'עניה סערה', ביאר בשו"ת דברי מלכאל (ח"ג סי' כו, והוסיף שכן כתב בשו"ת מהרי"ל סי' יז), שמה שקוראים בשבת ר"ח 'השמים כסאי', הוא משום שההפטרה צריכה להיות מענין קריאת המפטיר בספר התורה, וגם שיתפרסם בה ענין קביעות החודש, ולכן קוראים ב"ר"ח אב הפטרת 'שמעו', שבה מוזכר גם ר"ח, ככתוב (ירמיה ב כד) 'בחדשה ימצאנוה'.

'זביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשכם וגו' והיו לכם לזכרון', ובכתוב זה לא הוזכרה השבת.

[משנ"ב ס"ק ג]

וּבִשְׁנֵי קוֹרְאֵי⁽⁹⁾.

(2) ובטעם הדבר שבכל שבת אין קוראים 'זביום השבת', כתב השו"ע לעיל (סי' רפ"ג ס"א) כיון שבפרשה זו יש רק שני פסוקים, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק א), שאין קוראים בתורה פחות מג' פסוקים. והוסיף, שגם אי אפשר לצרף עמם פסוקים מפרשה אחרת שלא מענינו של היום. עוד טעם כתב שם, שבכל שבת הרי צריך לקרוא הפטרה מענינה של קריאת התורה, ואם יקראו למפטיר את הפסוקים של שבת, יצטרכו גם להפטיר בנביא מעניני שבת, ואם כן יהיו כל ההפטרות מענין אחד. וראה שם שכתבנו טעמים נוספים לכך.

אבל בשבת ראש חודש, הוסיף הלבוש (ס"ב) שהואיל וקוראים את הפסוקים של ר"ח, קוראים גם את 'זביום השבת', מפני שהם פסוקים הסמוכים לזביראשי חדשיכם⁽¹⁰⁾.

ואם טעו והתחילו לקרוא זביראשי חדשיכם ולא קראו 'זביום השבת', כתב בשו"ת ישועת משה (אהרנסון, ח"ג סי' כו) בשם ספר חיים (לגר"ח פאלאג'י, על הלכות קריאת התורה סי' לח אות ט), שיצאו ידי חובה. ואם שכחו לקרוא את הקריאה של ר"ח, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' פ) שאפילו נזכרו אחרי ההפטרה, צריך לחזור ולקרא קריאה זו עם ברכותיה, כיון שהיא חובת היום, שכתב המשנ"ב לעיל (סי' קלו ס"ק יא) שכל שדילג פסוקים שהם מחובת היום, צריך לחזור ולקרא. ובאופן זה, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תרפ"ה ס"ק ב) לענין פרשת שקלים, שאחרי שיקרא את הפסוקים ששכח לקרוא קודם קריאת ההפטרה, יש לומר שנית חצי קדיש.

[משנ"ב ס"ק ד]

שֶׁשֶׁם נִזְכָּר מֵעֵינֵי רֹאשׁ־חֹדֶשׁ⁽¹¹⁾ וכו', קוֹרְא אֶתְחִיבָהּ הַשְּׁמַיִם כְּסָאִי⁽¹²⁾ וכו', אַחֲרֵי שֶׁקָּבַר בְּרַךְ בְּרִכּוֹת אֶתְרוּנוֹת⁽¹³⁾.

(3) ובברכות ההפטרה בשבת ראש חודש, כתב השו"ע לעיל (סי' רפ"ג ס"ב) שלא מוזכרים ר"ח, וביאר במשנ"ב שם (ס"ק ד), שאין קריאת ההפטרה מחמת הר"ח אלא מחמת השבת.

הלכות ראש חודש סיון תכ"ו

המשך מעמוד רפ

כעין דמות הלבנה, אין לברך. והוסיף השעה"צ שם לענין המקדש בביתו, שגם אם רואה בבירור את אור הלבנה, לכתחילה טוב יותר לפתוח את החלון ולברך.

(9) שכתב שם, שהרואה את הלבנה רק כשמרכיב משקפים רשאי לברך, וראה מה שכתבנו בהערה הקודמת.

והרואה את הלבנה דרך משקפת, כתב הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א דבר הלכה אות מו) שצריך עיון בזה האם רשאי לברך, שכיון שהיא ראייה לא טבעית יתכן שאינה נקראת ראייה לכל דיני התורה הצריכים ראייה.

[ביה"ל ד"ה אשר]

אֲשֶׁר בְּמִאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁמַיִם⁽¹⁴⁾ וכו', מִחֲדָשׁ תְּחִלָּתָם⁽¹⁵⁾.

(10) וברכה זו, האם נחשבת היא ברכת המצוות או ברכת השבח, נחלקו בכך הפוסקים, שבבב"י יוסף (סי' ח ס"ק ב) מבואר שנחשבת ברכת המצוות [וכן כתב בדעתו בשו"ת חבלים בנעימים ח"א סי' א]. מאידך בספר מחזיק ברכה (סי' ח ס"ק ב) כתב שנחשבת היא ברכת השבח,

[משנ"ב ס"ק ג]

שֶׁנֶּאֱמַר הַלְכָנָה מִכְּנֹה וְנִתְנָה בָּהּ, מִכְּרַף⁽¹⁶⁾, וְאֵם הָעֶנְן עָב, אֵינִי מִכְּרַף⁽¹⁷⁾.

(6) והנאה זו, כתב הבב"י יוסף (ס"ק ד) שאין צריך שבפועל יהנה הוא מאורה, אלא כל שמאירה באופן שראוי ליהנות מאורה, רשאי לברך.

(7) ואם רק חלקה מכוסה בענן, הורה הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א דבר הלכה אות מד) שרשאי לברך עליה, וכן נוטה להקל האשל אברהם (בוטשאטש, מהדורת ס"א). והלקט יושר (תלמוד תרומת הדרש, עמ' 70) כתב, שפעם ראה בעל תרומת הדרש רק מקצת מהלבנה, כיון שחלקה היתה מכוסה בענן, ואף על פי כן בירך עליה.

[שעה"צ ס"ק ד]

דָּבָר וְכִבְיַת הַסֵּלֶזֶן דְּמִכְּרַף⁽¹⁸⁾ וכו', עֵץ בְּשֶׁעֶר־תְּשׁוּבָה מִה שֶׁכָּתַב בְּנֵה⁽¹⁹⁾.

(8) ודיון זה שיכול לקדש את הלבנה דרך חלון, כתב בשעה"צ להלן (ס"ק כה) בשם השערי תשובה, שהוא דוקא אם יודע בבירור שמה שמאיר נגדו הוא אור הלבנה, אבל אם רואה דרך החלון רק זהירות בעלמא